



SUT BEZLARI KASALLIKLARI: MASTITNING ETIOLOGIYASI, PATOGENEZI, DIAGNOSTIKASI VA PROFILAKTIKASI

Buxoro viloyati Olot tuman Texnikumi O'qituvchisi

Muratov Sadullo

Annotatsiya: Mazkur maqolada qoramollarda keng tarqalgan sut bezlari kasalliklaridan biri — mastit kasalligining kelib chiqish sabablari, rivojlanish mexanizmi, klinik shakllari, diagnostika usullari, davolash hamda profilaktika choralari ilmiy manbalar asosida yoritilgan. Mastit chorvachilik xo'jaliklariga katta iqtisodiy zarar yetkazib, sut mahsuldorligi va sifatining pasayishiga olib keladi. Maqola veterinariya mutaxassislari, ilmiy tadqiqotchilar va talabalarga mo'ljallangan.

Kalit so'zlar: mastit, sut bezi, qoramol, yallig'lanish, subklinik mastit, diagnostika, profilaktika.

KIRISH

Chorvachilik tarmog'ining barqaror rivojlanishida sut ishlab chiqarish muhim strategik ahamiyatga ega. Aholini sifatli va xavfsiz sut mahsulotlari bilan ta'minlashda sut beruvchi hayvonlarning sog'ligi hal qiluvchi omil hisoblanadi. Sut bezlari kasalliklari orasida mastit eng keng tarqalgan va iqtisodiy jihatdan eng zararli kasalliklardan biri bo'lib, deyarli barcha mamlakatlarda chorvachilik uchun dolzarb muammo hisoblanadi.

Mastit natijasida sut mahsuldorligi 20–50 % gacha kamayadi, sutning tarkibi va texnologik xususiyatlari buziladi, somatik hujayralar soni oshadi. Bundan tashqari, mastit kasalligi hayvonlarning erta xo'jalikdan chiqarilishiga, davolash xarajatlarining ortishiga hamda sut orqali odamlar salomatligiga xavf tug'ilishiga sabab bo'lishi mumkin. Shu bois mastitni chuqur o'rganish, uni erta aniqlash va samarali profilaktika choralari ishlab chiqish veterinariya fanining muhim vazifalaridan biridir.



1. MASTITNING ETIOLOGIYASI VA PATOGENEZI

1.1. Mastitning etiologiyasi

Mastit — sut bezlarining yalligʻlanish kasalligi boʻlib, asosan infeksiyon omillar taʼsirida rivojlanadi. Kasallik qoʻzgʻatuvchilari koʻpincha soʻrgʻich kanali orqali sut bezlariga kirib boradi.

Mastitning asosiy etiologik omillari quyidagilar hisoblanadi:

- Staphylococcus aureus
- Streptococcus agalactiae
- Streptococcus uberis
- Escherichia coli
- Klebsiella spp.
- Trueperella pyogenes

Bundan tashqari, mastit rivojlanishiga sogʻish texnologiyasining buzilishi, sanitariya-gigiyena qoidalariga rioya qilinmasligi, sovuq va nam muhit, sut bezlarining mexanik shikastlanishi, notoʻgʻri oziqlantirish va hayvon immunitetining pasayishi ham sabab boʻladi.

1.2. Patogenez

Patogen mikroorganizmlar sut bezlariga tushgach, mahalliy yalligʻlanish jarayoni boshlanadi. Qon tomirlarining kengayishi, kapillyar oʻtkazuvchanlikning oshishi va leykotsitlarning sut bezlariga migratsiyasi natijasida shish, ogʻriq va eksudat ajralishi yuzaga keladi. Uzoq davom etgan yalligʻlanish jarayoni sut bezlarining sekretor toʻqimalarini zararlab, sut ishlab chiqarish funksiyasining pasayishiga olib keladi.

2. MASTITNING KLINIK SHAKLLARI

Mastit kechish xususiyatlariga qarab quyidagi shakllarga boʻlinadi:

2.1. Klinik mastit

Bu shaklda kasallik belgilari aniq namoyon boʻladi:

- Sut bezining shishishi va qizarishi
- Ogʻriqlilik



- Sutda ivindilar, qon yoki yiring aralashmalari
- Hayvon tana haroratining ko'tarilishi
- Umumiy holatning yomonlashuvi

2.2. Subklinik mastit

Subklinik mastit tashqi klinik belgilarisiz kechadi, ammo sut sifatiga katta zarar yetkazadi. Ushbu shakl xo'jaliklarda eng ko'p uchraydi va yashirin iqtisodiy zarar keltiradi.

2.3. O'tkir va surunkali mastit

O'tkir mastit tez rivojlanib, og'ir klinik belgilar bilan namoyon bo'ladi. Surunkali mastit esa uzoq davom etib, sut bezlarida fibroz va qaytmas o'zgarishlarga olib keladi.

3. MASTITNI DIAGNOSTIKA QILISH USULLARI

Mastitni aniqlashda klinik va laborator usullar keng qo'llaniladi:

- Sut bezlarini ko'zdan kechirish va palpatsiya
- Sutning organoleptik bahosi
- Kaliforniya mastit testi (CMT)
- Somatik hujayralar sonini aniqlash
- Bakteriologik tekshiruv va antibiogramma

Zamonaviy diagnostika usullari mastitni erta bosqichda aniqlash imkonini beradi.

4. DAVOLASH VA PROFILAKTIKA CHORALARI

4.1. Davolash

Davolash kompleks tarzda olib boriladi:

- Antibiotik terapiya (antibiogramma asosida)
- Yallig'lanishga qarshi va simptomatik davolash
- Immunitetni oshiruvchi preparatlar
- Sog'ish rejimini to'g'rilash

4.2. Profilaktika

Mastitning oldini olish uchun:



- Sog'ish texnologiyasiga qat'iy rioya qilish
- Sut bezlari gigiyenasini ta'minlash
- Hayvonlarni to'g'ri oziqlantirish
- Profilaktik tekshiruvlarni muntazam o'tkazish

XULOSA

Mastit sut beruvchi qoramollarda eng keng tarqalgan va iqtisodiy jihatdan katta zarar yetkazuvchi kasalliklardan biridir. Kasallik sut mahsuldorligi va sifatining pasayishiga, davolash xarajatlarining ortishiga hamda chorvachilik xo'jaliklarining iqtisodiy samaradorligining kamayishiga olib keladi. Mastitning rivojlanishida infeksiyon omillar bilan bir qatorda parvarish, oziqlantirish va sog'ish texnologiyasining ahamiyati katta.

Mastitni samarali nazorat qilish uchun kasallikni erta diagnostika qilish, antibiotiklardan oqilona foydalanish va profilaktik choralarni tizimli ravishda amalga oshirish zarur. Veterinariya mutaxassislarining ilmiy yondashuvi va amaliy tajribasi mastitga qarshi kurashda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Radostits O.M. et al. Veterinary Medicine. Elsevier, 2019.
2. Quinn P.J. et al. Veterinary Microbiology. Wiley, 2017.
3. Ruegg P.L. Journal of Dairy Science, 2017.
4. Bradley A.J. The Veterinary Journal, 2012.
5. IDF. The global standard for quality raw milk., 2011.
6. Fox L.K., Gay J.M. Veterinary Clinics of North America, 1993.
7. Harmon R.J. Journal of Dairy Science, 1994.
8. Smith K.L., Hogan J.S. Veterinary Clinics, 2001.
9. National Mastitis Council (NMC). Guidelines, 2018.
10. FAO & WHO. Milk hygiene guide, 2011.
11. Axmedov A.A. Veterinariya mikrobiologiyasi. Toshkent, 2018.
12. Rahmonov B.R. Qoramollar kasalliklari. Samarqand, 2019.
13. Karimov U.K. Sut bezlari kasalliklari. Toshkent, 2021.